

közül ez az egyik a Vándorkönyvben. S a válasz? Szomorú, mondhatni, pesszimista, mint legtöbbször szava, ha a múlt akarva-akaratlanul okozott sebeire nézünk. Elvesztett szülőház, semmivé lett anyagiak, a határ túloldalára került rokonság - mi mást erősítenének meg bennünk, hogy a történelem Közép-Európában nem jó felé fordult. Azzal, hogy több mint egy évszázad makro- és mikrotörténeiseit végigkövette, az előbbi következtetéshez szolgált adalékokkal.

Mérészség lenne azt állítanom, hogy mindezekkel az *Eredők és közelítések* a történelmi perspektíva kilátástalanságát sugallná. Ha ezt tenné, akkor a könyve hatása aligha lenne reveláló. Azt szükségszerűségként írta le, hogy Ján Johannesz Zákából Zách Jánosnak kellett lennie, s azt is, hogy ez csupán lazán, mondhatni, érintőlegesen kapcsolódik a többkevesebb részletet tartalmazó történelmi krónikához. Ha Ébert szemléletének megfelelően finom distinkciókkal olvassuk el könyvét, akkor nem lehet vitánk azon, hogy Szászországból, Morvaországból, Ausztriából, Itáliából és Erdélyből ugyanoda érkeztek meg alakjai: az *életbe*. Hiszen annak így vagy úgy folytatódnia kell.

Ébert Tibor határozott céllal idézte meg a múlt század történeseit, között részleteket a vándorkönyvből, levelekből. A célja határozott, de mint intellektuális prózaíró az olvasóira bizza a következtetéseket. Ez is oka annak, hogy ez a recenzió inkább továbbgondolása a leírtaknak. A kritikus vélekedése, hogy ez a legmértőbb viszonyulás a két könyvhöz. Ébert a gondolkodás - az ember számára leginkább elfogadható közeg - lehetőségét kínálja fel. S azzal egyfajta reményt is a világgal szemben:

De valamiféle közegbe markolva
lebegni kell, lázasan csitulva
a remény szakadt gyolcsaként...
(*Ujjgyakorlatok*)

A legfontosabb következtetést Ébert kedvenc hőse, Ádám sugallja a prózakötetben: minden férfinak (és nőnek) tovább kell élnie a változó körülmények között, akkor is, ha a történelem vonata netalán rossz irányba vitte. Utazott már ilyen vonaton Ébert Tibor is. Így érthetően szeretné, hogy az a „rossz irány” többé ne ismétlődhessen meg utunkon.

(Ébert Tibor: *Éltem féltem*, Present Könyvkiadó, Bp. 1998, *Eredők és közelítések* - Vándorkönyv, Present Könyvkiadó, Bp. 1998.)

Vilcsék Béla

A KÖLTŐ HANYAG SZIGNÓJA

(Lengyel Tamás: S. K. arabeus)

Nagyon jó látni egy első kötet megszerkesztettségét. Azt, ha egy pályakezdő költő a kiadó által felkínált lehetőséget nem egyszerűen itt-ott már megjelent művei könyvnyi méretűvé duzzasztására használja fel, hanem a kötetbe rendezéssel új minőség létrehozására, új kérdések megfogalmazására törekszik. Az ezerszer elátkozott, megtagadott és jobbra titkolt szerzői szándékot büszkén felmutatja, az addig megtett költői út terméséről maga készít önkritikus számvetést, keresi a továbblépés lehetséges irányait.

Lengyel Tamás kötete élére mottóként afféle Levezérvetést illeszt. Egyetlen háromsoros haikut: - „Kérdezd a könyvem - / pár garasért elmondja: / ki vagy és miért.” [*Könyv(v)ed én*] Az alapszituáció szándékoltan hermeneutikai. A szöveggel lefolytatandó párbeszédre invitál, s a beszélgetés eredményeképpen a másik kitérőjén keresztül önmagunk jobb megismerését ígéri. Ama gadameri, jaussi vagy ricoueri recepcióesztétikai eszmény megvalósíthatóságát, mely szerint egy irodalmi műalkotás történő megértése, személyes létre vonatkoztatása után mást jelent embernek lennünk, mint annak előtte. Az alap helyzet kialakítását, a tudatos szerkesztésnek köszönhetően, természetesen a megvalósítás tervezett alkotói módszerét tisztázó PROGRAMVES követi. Ez utóbbi szerint a kötetből mesterségesen előállított „kép- és betűzavart”, a századfordulós esztéta modernség-avantgárd asszociációs-szimultán technikájának alkalmazását („félálomlírát”), valamint ezredvégi posztmodern dekonstrukciós szövegeket várhatunk, „beágyazott értelemmel”. A program meghirdetésével párhuzamosan, a lap tején, előfejes tördeléssel el is indul egy állítólagos kárpátaljai mondat, amely azután verseken és ciklusokon átívelve, egészen a könyv vége felé tereli az olvasói tekintetet (*kárpátaljai mondat*). Mindeközben fokozatosan válik bizonyossá, hogy a meghirdetett nagyívű cél és az ahhoz választott alkotói program között ellentét feszül. A versek az eredendő szerzői szándéknak mintegy ellenszegülve, jelen formájukban nem másként funkcionálnak, mint „hanyag szignójaként a kornak” (*Amikor az üveghegy mögül*). Hanyagok, mert a század-elő-századvég énfelszámoló gesztusát nyelvi

játékok megannyi kísérletével, a szöveg jelszerű karakterének felfokozásával reprezentálják. Korunk szignói, hiszen nyersességükkel, vállalt kuszaságukkal és töredezett voltukkal az ezredvégi formátlanság, centrumnélküliség és bizonytalanság hű lenyomatai. Mindenekelőtt lenyomatok, célzatosan és hanyagul megteremtett szignók tehát, Nem többek, és nem is kevesebbek.

Lenyomatokat és szignókat azonban legfeljebb érvényesnek vagy érvénytelennek, hitelesnek vagy hiteltelennek lehet tekinteni, hermeneutikai dialógusviszony kialakítására kevésbé alkalmasak. Lehet őket szeretni vagy elutasítani, értékesnek vagy értéktelennek tartani. Önszembesülésre, az alkotói pálya áttekintésére készíthetnek ugyan, a szembesítéshez, az olvasóval folytatandó párbeszédhez már elégtelennek bizonyulnak. A kötet megjelenítésének fontos tanulsága, és tegyük hozzá rögtön, egyúttal erénye, hogy ezt a szándék és megvalósulás közötti feszítő ellentétet is, mint alapvető alkotói dilemmát, könyörtelen és leplezetlen nyíltsággal megmutatja. Jelzi, hogy az önmagukban frappánsnak és bravúrosnak tűző költői művek összességükben leginkább mégiscsak hiányérzetet keltenek. A lenyomatok vagy szignók így, egymás után sorakozva első sorban hiányaik által meghatározhatóak, mint azt a kötet csúcspontján elhelyezett *Ver(s)* szin-tételszerűen meg is fogalmazza:

Ma elképzelem, hogy olyan szöveget hozok létre, ami eltér.
Olyant, amelyikben kimondom amit szeretnék.
Folyamatosan.
Nem rejtem el, amit vélek
a gondolatatlanság látszata mögé.
Nem utalok. Nem ironizálok.
Nem utálok. Nem játszom a szavakkal.
Nem tördelem őket új sorba.
Nem cicomázok egyetlen értelmetlen mondatot a végtelenségig.
Nem rendezem a leírtakat ronda, mértani alakzatokba.
Központoszok.
Nem dedikálok poént egy fotóra pucér női mellel.
Nem beszélék biológjáról. Sem idegen nyelven.
Kerülöm a slusszpoént.
Nem káromkodom.
Nem népszerűsködöm. -
Ma azt képzeltem, verset írok
De...

A címből hiányzó s betű és a zárlat talányos három pontja mintegy jelképe Lengyel Tamás jelenlegi költői léthelyzetének. A sorok leltárszerűen számba veszik az eddig látszólag jól funkcionáló eszköztárat. A jellemzők azonban most, egyelőre, a sorozat egészével szembesülve egytől egyig tagadószók kíséretében, negációkként jelenhetnek csak meg. A tagadásokkal szembeni állításul viszont határozott igényként merül fel egy képzeletbeli szöveg elkészítésének, az eddigiektől eltérő, másfajta versírásnak a vágya. A kötet így válik önmagában is, egészében is szignóvá, lenyomattá. Az eredeti elképzeléshez képest nagyon is másfajta, nagyon is személyes szignóvá, lenyomattá. Egy határhelyzethez érkezett költő alapvető alkotói dilemmájának a megjelenítődésévé. Lengyel Tamás, úgy tűnik, akár egész további pályájára kiható döntés meghozatala előtt áll. Folytathatja a megszokott alakításmód szerint a versírást, de akkor át kell értékelnie költészetéről vallott felfogását. Vagy változatlanul hagyja verssel szemben támasztott igényét, de akkor ahhoz kell igazítani alkotói módszerét. Jelen kötete az úton levés állapotáról, az eszmény és a megvalósítás közötti összhang megteremtésének átmeneti időszakáról, egy kétségtelenül tehetséges ember önmagával és elért eredményeivel szembeni rokonszenves elégedetlenségéről tanúskodik. Versei és költészetéhez való hozzáállása újfent bizonyítja, a Kortárs Kiadó Új Látószőg sorozatának talán nem is az a legfőbb érdeme, hogy az ifjú szerzőket kötethez segíti. Sokkal fontosabb, hogy éppen az első kötet összeállításának kényszerítő kötelezettségével - a „dolog” komolyra fordultával - lehetővé teszi az érintettek számára addigi alkotói tevékenységük áttekintését, a továbblépés zálogát jelentő összegezést és önértékelést. Lehet, hogy így maga a kötet kevésbé lesz kész, egységes vagy lekerékített. Hogy igazabb lesz, izgalmasabb és komoly reményekre feljogosító, az biztos. Mint amilyen Lengyel Tamás kötete is.

(Kortárs Kiadó, Budapest, 1998.)

Bakonyi István

IGÉT ÓRIZVE

(Szlovéniai magyar költők antológiája)

Nem mondhatjuk ma sem, hogy a határokon túl a szlovéniai magyar irodalom a legismertebb, legmagasabb színvonalú. A nagy számok törvénye szerint sem lehet az, hiszen az ott élő magyarság lélekszáma viszonylag kicsi. Másfelől az is tény, hogy az ottani helyzet az átlagosnál némiképp kedvezőbb volt - azokban az időkben is, amikor a kisebbségeket elnyomni volt időszerű.